

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOGA BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

God. XLIV

Zagreb, 2020.

Broj 85

rasprave i prilozi

UDK 272-784(497.561Rijeka)(091)

272-789.4(497.561Rijeka)(091)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 7. siječnja 2020.

Prihvaćeno za objavljivanje: 3. ožujka 2020.

BRATOVŠTINE U AUGUSTINSKOJ CRKVI I SAMOSTANU SV. JERONIMA U RIJECI

Marko MEDVED, Rijeka

Rad donosi podatke o bratovštinama koje su se okupljale u augustinskoj crkvi i samostanu sv. Jeronima tijekom četiristoljetne prisutnosti prvih redovnika u gradu Rijeci. S obzirom na to da prošlost toga samostana nije dovoljno istražena, među ostalim i zbog raspršenosti ili nestanka arhivskog gradiva, okolnosti djelovanja tih udruga vjernika djelomično nisu bile poznate. Rad donosi podatke o nekim dosad nepoznatim bratovštinama te ispravlja neke dosadašnje historiografske manjkavosti ili greške. Daje se velik prostor bratovštini Plemenitih koja je djelovala u kapeli bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije augustinskog samostana, ističući djelokrug njezine aktivnosti i pobožnosti koju je prakticirala. Bratovštine su imale svoje grobnice, a neke, poput one Gospe od Krunice, i više grobnica u crkvi sv. Jeronima čije su grobne ploče očuvane do danas. Među bratovštinama autor naglašava onu Gospe od Pojasa, koja zajedno s nekoliko drugih nastaje na temelju tipičnih pobožnosti i duhovnosti augustinskog reda.

KLJUČNE RIJEČI: *Red sv. Augustina, crkva i samostan sv. Jeronima u Rijeci, bratovštine, grad Rijeka.*

Uvod

Povijest augustinaca pustinjaka u hrvatskoj historiografiji slabo je poznata unatoč činjenici da su augustinski samostani bili prilično brojni, posebice u srednjem vijeku. Augustine

nalazimo u Slavoniji, Bačkoj, Srijemu, Istri i Dalmaciji. Prodor Turaka odrazio se na njihovu prisutnost ponajviše na kontinentalnom području Hrvatske jer se velik dio njihovih samostana nakon Mohačke bitke više ne spominje. Od dolaska augustinaca u Rijeku u 14. stoljeću do ukinuća samostana sv. Jeronima 1788. godine, zadužili su grad i širu okolicu u vjerskom, kulturnom i ekonomskom smislu. Historiografija se nije u dovoljnoj mjeri posvetila proučavanju prošlosti augustinaca pustinjaka, prve redovničke zajednice u Rijeci, bez obzira na dosad objavljene radove. U novije vrijeme javlja se pojačan interes povjesničara za tu temu.¹

Od riječkih augustinaca ističu se kartograf Ivan Klobučarić (oko 1545./1550. – 1605.) i Ivan Krstitelj Agatić, senjsko-modruški biskup od 1617. do 1640. godine. U hrvatskoj je historiografiji manje poznat Riječanin Marko iz 15. stoljeća, biskup u Senju i Kninu, diplomat Matijaša Korvina. U 15. stoljeću redovnici su uspostavili hospital sv. Andrije izvan gradskih zidina. Nakon mletačkog zauzeća i pljačke grada 1509. godine augustinski je samostan bio znatno oštećen, redovnici su ga na nekoliko godina napustili, ali su ga uspjeli obnoviti do sredine 16. stoljeća. Upravo je riječka zajednica, s nekoliko istaknutih priora, zaslužna za preživljavanje i oporavak reda u Koruškoj i Štajerskoj, jer je prodor reformacije u tolikoj mjeri pogodio augustince srednje Europe da su se našli pred opasnošću potpuna nestanka. Iz kruga je riječkih augustinaca Ivan Krstitelj Cortivo, dekan Teološkog fakulteta u Beču i autor više tiskanih radova iz teologije u 18. stoljeću. Do dolaska kapucina i isusovaca u 17. stoljeću augustinci su bili jedini redovnici u gradu Rijeci. Nakon ukidanja augustinskog samostana, crkvom i samostanom sv. Jeronima upravljao je dijecezanski svećenik, a od 1951. godine kompleks sv. Jeronima preuzeli su dominikanci, odnosno Hrvatska dominikanska provincija.

Temeljne radove o riječkim bratovštinama napisali su Ivan Kobler i Luigi Maria Torcoletti.² S obzirom na to da se nisu koristili većim dijelom riječke augustinske arhivske građe, neki aspekti vezani za bratovštine samostana sv. Jeronima ostali su im nepoznati.³

¹ Guido DEPOLI, »Aggiunta all'inventario dell'archivio degli Agostiniani«, *Bullettino della deputazione fiumana di storia patria*, god. 2, Rijeka, 1912., str. 131–133; Silvino GIGANTE, »Gli Agostiniani del convento di S. Girolamo«, *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria*, god. 1, Rijeka, 1910., str. 16–96; Antun HERLJEVIĆ, »Arhiv augustinskog samostana u Rijeci«, *Jadranski zbornik*, god. 7, Rijeka, 1967. – 1969., str. 435–459; Giovanni KOBLER, *Memorie per la storia liburnica di Fiume*, sv. 1, Stab. Tipo-lit. Fiumano di E. Mohovich, Rijeka, 1896., str. 98–105; Ozren KOSANOVIĆ, »Inventar pokretnih dobara augustinskog samostana sv. Jeronima u Rijeci iz 1523. godine«, *Problemi sjevernog Jadrana*, god. 17, Zagreb, 2018., str. 23–33; Marko MEDVED, »Dva nepoznata inventara riječkoga augustinskog samostana iz 16. stoljeća«, *Problemi sjevernog Jadrana*, god. 17, Zagreb, 2018, str. 9–20; Marko MEDVED, »Nepoznati hospital augustinaca pustinjaka riječkog sv. Jeronima. Prilog povijesti medicine u Rijeci«, *Acta medico-historica Adriatica*, god. 17, br. 2, Rijeka, 2019., str. 195–212; Marko MEDVED, »Incuria et vandalismus – sudbina arhiva augustinskog samostana sv. Jeronima u Rijeci«, *Arhivski vjesnik*, god. 62, Zagreb, 2019., str. 85–105; Marko MEDVED, »Datacija izgradnje augustinskog samostana i crkve sv. Jeronima u Rijeci«, *Croatia christiana periodica*, god. 43, br. 84, Zagreb, 2019., str. 21–38. Luigi Maria TORCOLETTI, *La chiesa e il convento degli Agostiniani di Fiume*, Stabilimento Tipografico de La Vedetta d'Italia, Rijeka, 1944.

² G. KOBLER, *Memorie per la storia liburnica di Fiume*, sv. 1, str. 153–168; Luigi Maria TORCOLETTI, »Le confraternite fumanex«, *Fiume. Rivista di studi fiumani*, god. 2, br. 1–2, Rim, 1954., str. 79–89; *Isto*, br. 3, str. 154–157; *Isto*, god. 3, br. 1–2, 1955., str. 73–82; *Isto*, br. 3–4, str. 103–109. O doprinosu riječkih bratovština u odnosu na zdravstvo i karitativni rad vidi: Marko MEDVED, »Crte iz crkvene povijesti Rijeke vezane uz odnos kršćana i zdravstva«, *Acta medico-historica Adriatica*, god. 11, br. 1, Rijeka, 2013., str. 116–119.

³ O pitanju arhivskog gradiva riječkih augustinaca vidi u fusnoti 1 spomenuti rad »Incuria et vandalismus – sudbina arhiva augustinskog samostana sv. Jeronima u Rijeci«.

Arhivsko gradivo bratovština koje su djelovale pri augustinskom samostanu sv. Jeronima u Rijeci nestalo je nakon ukinuća samostana 1788. godine. Proučavanjem dosad objavljenih radova o povijesti srednjoeuropskih augustinaca, pronašli smo više vijesti i o bratovštinama pri riječkom samostanu. Analizom arhivalija u Hrvatskoj i u inozemstvu vezanih uz riječki samostan došli smo do više novih spoznaja. Dosad nepoznate vijesti o bratovštinama crpimo i iz neobjavljena rukopisa o riječkoj povijesti Josipa Ljudevita Cimiotti-Steinberga.⁴

1. Bratovština Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije

Bratovština Gospe Bezgrješne osnovana je 1577. godine za priora Ivana Klobučarića (spominje se i 1578. godina osnutka).⁵

Bratovština Bezgrješne okupljala je plemićke građane. To je očito iz imena članova, ali i samog imena udruge *Confraternita dei Nobili*. Kobler spominje da je bratovština nastala 1573. godine, dakle koju godinu ranije, ali da joj je 1578. godine sjedište određeno u augustinskoj kapeli bezgrješnog začeca BDM. U kompleksu augustinskog samostana nalazi se kapela Bezgrješne iz 15. stoljeća, koja je do vezivanja za bratovštinu nosila titulu Majke Milosti (*Mater Gratiae*).

Naime, ugovorom od 7. travnja 1578. augustinci za potrebe te pobožne udruge ustupaju svoju kapelu. Uvjeti pod kojima su redovnici pripustili kapelu bratovštini bili su da ostane netaknutom grobna ploča utemeljitelja kapele Raubera, da na sastanke bratovštine bude pozivan i prior samostana i da ondje ima pravo glasa te pravo riječi, da samostanu ostane jedan ključ kapele kako bi je mogao koristiti te da bratovština svojega kapelana dobiva iz augustinske zajednice.⁶

Najpoznatija bratovština riječkoga augustinskog samostana bez sumnje je ona Bezgrješnog začeca.⁷ Uz trsatsko svetište i čudotvorno riječko raspelo, pobožnost riječkog katolika bila je povezana i uz Bezgrješno začecje Blažene Djevice Marije, koja se širila iz istoimene

⁴ Ljudevit Josip Cimiotti-Steinberg rođen je u Rijeci 1810., a preminuo u Beču 1892. godine. Bio je patricijskoga podrijetla, a njegova je obitelj upravljala Kastavskom gospoštijom. Upustio se u pisanje riječke povijesti nakon 1848., ali nije uspio objaviti rukopis. Dio Cimiottijeva rukopisa *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio historice ac diplomatice illustrata* nalazi se u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, u zbirci Rara, inkunabule i rukopisi, pohranjen u dvije kutije (A.189, I i II). Treća kutija (A.316) sadržava jedinu Cimiottijevu objavljenu studiju, a tiče se rimskoga luka i limesa u Rijeci.

⁵ Österreichische Nationalbibliothek, Wien (ÖNB), 10214p.72r. Usp. John Joseph GAVIGAN, »Origins of the Augustinian Province of Styro-Carinthia«, *Augustinianum*, god. 11, Haverlee – Bruxelles, 1971., str. 337. *Povijest Rijeke* ovako piše o osnutku bratovštine: »I. Klobučarić, kao prior riječki, 1578. sudjelovao (je) i u osnivanju i radu bratovštine riječkih plemića «Bezgrešno začecje», vezujući njezino djelovanje uz crkvu sv. Jeronima. Osnivanje takve bratovštine pospješilo je već vidljivo odvajanje građana-plemića od ostalog, hrvatskog puka; oni ne samo što napuštaju župnu crkvu i prelaze u crkvu sv. Jeronima nego pristaju i uz latinsko bogoslužje. Svakako su članovi te bratovštine, ako nisu bili Talijani, htjeli time otvoreno pokazati svoju pripadnost «višoj kulturi»« (str. 126).

⁶ Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-250, Samostan reda pustinjaka sv. Augustina u Rijeci, *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum* N. 134, str. 31 donosi opširan opis uvjeta pod kojima bratovština preuzima kapelu, uvjete koje nam je već prenio Kobler, preuzevši ih vjerojatno iz Cimiottijeva rukopisa. Usp. G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 158.

⁷ L. M. TORCOLETTI, »Le confraternite fiumane«, *Fiume*, god. 2, br. 3, Rim, 1954., str. 155–157.

augustinske kapele i tamošnje bratovštine. Članovi bratovštine bili su mahom plemići, gradski vijećnici i kancelari, često stranog podrijetla.⁸

Riječki Sv. Jeronim crkva je za koju je još od srednjeg vijeka bilo vezano riječko plemstvo i viši slojevi građanstva. Za razliku od župne crkve, u kojoj se do početka 17. stoljeća u velikoj mjeri glagoljalo, plemstvo je kod augustinaca imalo na raspolaganju latinsko bogoslužje. Čini se da je plemstvo upravo zbog jezika odlazilo augustincima, ondje zadovoljavalo svoje vjerske potrebe i u toj se crkvi na koncu pokapalo.⁹

O tome da je samo tridesetak godina nakon njezine uspostave bilo problema u odnosima između bratovštine i augustinskog samostana svjedoči nam najvažnije sačuvano vrelo naslovljeno *Protocollum conventus Fluminensis Ordinis eremitarum s. patri Augustini ad s. Hieronymum*. Naime, godine 1609. manja grupa članova udruge zbog napetosti s augustincima namjeravala je premjestiti sjedište bratovštine u kapelu Duha Svetoga, nadomak zborne crkve uznesenja Marijina. Zapis augustinskog pisca ne donosi razloge i okolnosti koje su do toga dovele, ali spominje odnošenje materijalnih dobara iz samostana, čime ukazuje na to da su se u pozadini nalazili razlozi ekonomske naravi. Spor je izgladen dogovorom s priorom pa je bratovština i nakon toga ostala u okvirima augustinskog samostana.¹⁰

Članovi bratovštine nosili su u bogoslužju sivu tuniku boje pepela, s kapuljačom koja je pokrivala glavu i lice te s otvorima za oči. Kobler prenosi usmenu predaju da je bila riječ o bičevalačkoj bratovštini, tzv. flagelantima. Toj je bratovštini bila pridržana briga o pobožnosti *quaranta ore*, četrdesetosatnom euharistijskom klanjanju za Uskrs. Usto je organizirala dvije procesije: jednu u šest sati uskrsnog jutra i drugu u utorak Vazmenog tjedna u šest popodne. Na procesiju se pozivao i riječki zborni kaptol, ali je spor oko mjesta i uloge župe i kanonika u tim procesijama, posebice zbog činjenice da se iznosilo Presveto, trajao kroz 17. i 18. stoljeće. Vrelo *Protocollum conventus* prenosi zapis o vrlo svečanoj procesiji i pobožnostima 1742. godine, kada joj je prisustvovao pulski biskup Ivan Andrija Balbi.¹¹

⁸ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 158.

⁹ U kontekstu spominjanja bratovštine Bezgrješnog začeca, *Povijest Rijeke* (objavljena 1988. godine), objašnjava: »Osnivanje takve bratovštine pospješilo je već vidljivo odvajanje građana-plemića od ostalog, hrvatskog puka; oni ne samo što napuštaju župnu crkvu i prelaze u crkvu sv. Jeronima nego pristaju i uz latinsko bogoslužje. Svakako su članovi te bratovštine, ako nisu bili Talijani, htjeli time otvoreno pokazati svoju pripadnost <višoj kulturi>« Danilo KLEN (ur.), *Povijest Rijeke*, Rijeka, 1988., str. 126.

¹⁰ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 151., str. 34, 10. prosinca 1609. Arhivska vrela sačuvana u Rijeci odveć su štura i ne daju više informacija, ali vrela sačuvana u Vatikanskom arhivu iz nuncijature u Grazu, kojima se koristio povjesničar srednjoeuropskih augustinaca John Joseph Gavigan opširnija su. U središtu spora nalazio se Flaminio Manlio, prije spomenuti član bratovštine. On je bio predmetom interesa nuncija u Grazu, što je dovelo čak do izopćenja u koje je Manlio upao kada je 1610. išao za tim da bratovštinu Plemenitih premjesti u župnu crkvu. Manlio je želio biti pokopan u crkvi sv. Jeronima u Rijeci, ali se nakon njegove smrti 1629. riječki arhidakon tome oštro suprotstavio. Zbog toga je augustinska zajednica ušla u polemiku s riječkim arhidakonom Matijom Kortelavićem, o čemu postoji iscrpna korespondencija s apostolskim nuncijem u Grazu. John Joseph GAVIGAN, »Johannes Clobucciarich O.S.A.«, *Analecta Augustiniana*, god. 31, Rim, 1968., str. 350.

¹¹ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 158–159. Augustinski kroničar potvrđuje ono što je Kobler zapisao o toj procesiji, donoseći i imena upravitelja bratovštine od Bezgrješne Josipa Rastellija i njegova zamjenika Antonia Spingarolija. Protokol augustinskog samostana, donoseći vijest o tome da je pulski biskup Balbi prigodom posjete Rijeci u travnju 1742. pozvan da predvodi te procesije, o njima piše: »quam processionem cum sanctissimo nos bis ab immemorabili practicamus per forum civitatis; idest dominica Re-

Običaj održavanja te posljednje procesije nadživio je jozefinističko ukidanje bratovštine i samostana, a održao se i u drugoj polovici 19. stoljeća, kada je Kobler pisao svoje djelo. Zapisnici riječkoga zbornog kaptola svjedoče nam o napetostima između župe i augustinaca glede tih dviju uskrasnih procesija. S obzirom da je jedna od procesija uključivala i nošenje Presvetog oltarskog sakramenta i četrdesetosatno klanjanje, kaptol je smatrao da je njegova prisutnost kao mjesne crkvene vlasti nezaobilazna. O tome da trzavice u odnosima nisu bile beznačajne potvrđuje nam i podatak da su u smirivanju stanja aktivno sudjelovale i civilne vlasti, kao i to da je u Rijeku morao doći austrijski augustinski provincijal. Naime, dana 9. travnja 1774. godine pri civilnim vlastima predstavnik kaptola, augustinski prior i provincijal, postižu dogovor.¹² Sljedeće godine, 22. veljače 1775., postiže se sporazum koji određuje da kaptol i samostan predvode svaki po jednu procesiju, a da župnik sa štolom, kao znakom župske vlasti (*in signum iurisdictionis*), sudjeluje i na procesiji koju predvodi samostan.¹³ Nekoliko dana nakon toga zborni kaptol odbija sporazum, smatrajući da je dobio sporednu ulogu, nakon čega kanonici zahtijevaju obvezno prisustvo u samoj procesiji.¹⁴

Kobler donosi i niz upravitelja bratovštine: godine 1636. Giovanni de Zanchi i njegov zamjenik Giovanni Piergiorganni,¹⁵ godine 1779. Antonio de Terzy i zamjenik Anselmo de Peri. Posljednji upravitelj bio je Antonio de Mordax de Daxenfeld, koji je 1799., desetak godina nakon jozefinističkog ukidanja bratovštine, pokušao dobiti odobrenje vlasti za njezino ponovno aktiviranje, ali je dobio odbijenicu s obrazloženjem da se članovi mogu uključiti u jedinu bratovštinu koja je preživjela jozefinizam, onu Gospe Žalosne u crkvi sv. Vida. Kao posljednji podatak o financijskim sredstvima bratovštine Kobler navodi da je nakon ukinuća imala kapital od 2147.32 forinti.¹⁶

Iz neobjavljena Cimiottijeva rukopisa o povijesti Rijeke doznajemo da je ta bratovština bila aktivna u korizmenoj pobožnosti. Članovi bratovštine plemićkog porijekla običavali su korizmenih petaka, moleći krunicu, hodočastiti na riječku Kalvariju, koju su sredinom 17. stoljeća izgradili isusovci. Izrazito pokornička bila je pobožnost Velikog petka, kada su članovi bratovštine u pokorničkom habitu nalik vrećama u redu po dvoje hodočastili na Kalvariju pjevajući 50. psalam (*Miserere*) i moleći krunicu.¹⁷ U tome Cimiottijevu zapisu

surrectionis ora sexta matutina, et supradicta feria tertia hora sexta vespertina«. HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, str. 132–134.

¹² Nadbiskupijski arhiv u Rijeci (NAR), *Acta capitularia ab Anno 1724*, 86r.

¹³ NAR, Fond Zborni kaptol i arhidakonat, spis od 22. veljače 1775.

¹⁴ Odbijajući dogovor iz prethodne godine, 5. ožujka 1775., spisi riječkog Zbornog kaptola imaju zapisano: »Processioni indispensabiliter capitulum compareat. D. parochos in signo iurisdictionis stolum deferat. [...] Educatur a Vble. capitulo deferente Ssmo. Sacramento uno ex gremio capitulari. [...] manente confraternitati inviolabili obligatione invitandi more solito capitulum ad hoc.« NAR, *Acta capitularia ab Anno 1724*, 90r.

¹⁵ Vjerojatno je riječ o pogrješnom imenu jer je u popisu imena pri sklapanju ugovora Kobler naveo ime Rugero.

¹⁶ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 158–159.

¹⁷ Ludovico Giuseppe CIMIOTTI-STEINBERG, *Publico-politica Terrae Fluminis S. Viti adumbratio*, VI. poglavlje *De incolis et de sacra*, pododsjek B *De re sacra*, br. 55 Cimiotti posvećuje bratovštini Bezgrješnog začeca. Ondje piše: »Invaluit consuetudo quadagesimalis ieiunii tempore singulis feriis sextis (diebus Veneris) ad sepulchrum Domini in monte Calvario ascendendi quod iter nobiles sodales cum rosariis faciebant, in hebdomanda autem majori in Parasceve (die Veneris Sancto) iidem pullis induli saccis talaribus ad nor-

nalazimo potvrdu prije spomenute Koblerove tvrdnje, preuzete iz usmene predaje, da je to bila bičevalačka bratovština *flagelanata*. Time nas Cimiotti obogaćuje za vrlo vrijedne i dosad nepoznate vijesti iz zaboravljenih običaja pobožnosti riječkih vjernika.¹⁸

Od podataka sačuvanih iz 16. stoljeća istaknimo da je samostan 1580. godine bratovštini ustupio dio vrta uz samostan pored samostanskih podruma, uz samu kapelu bratovštine.¹⁹

1.1. *Zalagaonica bratovštine*

Bratovština Bezgrješne držala je i zalagaonicu (*Monte di Pietà*). Riječka zalagaonica započela je s djelovanjem 1657. godine zahvaljujući novcu riječkog plemića i župnika u Jelšanama Jeronima Stemberga. Za razliku od Koblera, koji spominje ostavštinu od 3000 forinti, pulski biskup Bernard Corniani u izvješću Svetoj Stolici navodi zakladu u iznosu 5000 forinti.²⁰ Kako bilo, riječ je za u to vrijeme o jedinoj takvoj ustanovi u austrijskom dijelu Pulske biskupije koja je štitila interese siromaha, posuđivala novac na kredit ili uz zalag predmeta u zlatu i srebru. Njezino je utemeljenje bilo vezano uz obvezu da se godišnje služi jedna sveta misa za Stemberga na oltaru sv. Petra zborne crkve i razdijeli novac siromasima. Iz Koblerova zapisa vidimo da je u narednih sto godina kapital zalagaonice znatno opao zbog manjkavosti u upravi, zbog čega 1753. godine financijske poslove iz ruku bratovštine preuzimaju civilna i crkvena vlast, tj. kapetan i arhiđakon, da bi potom uprava bila dana Vidu Barčiću. Nakon toga kapital zalagaonice se oporavlja, ali s porastom kamatne stope s dotadašnjih 4% na 5% za kredite i s 5% na 7% za zaloge u predmetima.²¹ Kao župnik Stemberg je bio vezan za župnu crkvu uznesenja Marijina. Kobler prenosi zapis s njegove nadgrobne ploče iz koje je vidljivo da je 1601. godine podignuo oltar sv. Petra, o kojem Torcoletti piše kao o najstarijem u *Assunti*.²² Stoljeće i pol nakon toga Pasquale Lazzarini, poznati tvorac više riječkih oltara, izrađuje 1726. godine mramorni oltar sv. Petra. Bez obzira na to što je Stemberg, kao što se vidi, vezao sredstva uz zbornu crkvu, u kojoj je bio pokopan, u kojoj su se za njega služile mise i u kojoj je izgradio oltar, iz kataloga misa koje su se služile kod augustinaca primjećujemo da se i kod njih misilo za tu plemićku obitelj.²³ O važnosti augustinske bratovštine od Bezgrješne svjedoče i arhivalije riječkog kaptola. Bez obzira na stoljetne napetosti između kaptola i samostana, uvažavali su je i riječki

mam poenitentium bini et bini procedentes, vericulosque Psalmi 50mi (Miserere) alternantes Mariana corolla instructi devotionem hanc peragebant.« Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Fond Rara, inkunabule i rukopisi, A.189, I.

¹⁸ Glede doprinosa umjetnosti flagelantskih bratovština nedavno je objavljena studija o njihovu utjecaju u talijanskoj kulturi: Andrew H. CHEN, *Flagellant Confraternities and Italian Art 1260. – 1610. Ritual and Experience*, Amsterdam, 2017.

¹⁹ HR-DARI-250, *Protocolum conventus*, N. 196, 44.

²⁰ Ivan GRAH, »Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici 1592–1802«, *Croatica christiana periodica*, god. 11, br. 20, Zagreb, 1987., str. 55–56.

²¹ G. KOBLENER, *Memorie per la storia*, sv. 3, str. 47–48.

²² G. KOBLENER, *Memorie per la storia*, sv. 3, str. 47. Usp. Luigi Maria TORCOLETTI, *Il Duomo Vecchio di Fiume. Il discorso tenuto il 14 settembre 1932 per il restauro della chiesa*, Fiume, 1932., str. 13.

²³ Naime, u augustinskoj crkvi postojala je misna naklada za Virgineu Stemberg. HR-DARI-250, *Catalogus missarum*, I.

kanonici. Godine 1694. riječki arhiđakon, kanonik Matija Barčić, u oporuci ostavlja bratovštini od Bezgrješne legat.²⁴

Bogoslužje bratovštine u samoj kapeli bilo je vezano uz potrebe bratovštine Bezgrješnog začeca BDM. Te je mise plaćala sama bratovština, a za velike blagdane bile su popraćene glazbom. Mise su se služile za žive i pokojne članove bratovštine kao i za potrebe djelovanja same udruge. Među ostalim, slavila se misa prigodom obljetnice uspostave bratovštine 7. travnja, prigodom izbora novog vodstva 8. listopada ili za pokojne članove na Dušni dan 2. studenoga.²⁵

Bratovština je njegovala crkvenu glazbu. To je očito iz plaćanja troškova glazbenika, kao i iz repertoara u svečanim bogoslužjima.²⁶

Najbogatija riječka bratovština priskrbila je crkvi raskošni baldahin, koji spominje Tomsich i koji je još postojao u drugoj polovici 19. stoljeća.²⁷

Nakon što je jezefinizam ukinuo bratovštinu mladi riječki bogoslov Iginio Koller 1895. godine ponovno uspostavlja Marijansku kongregaciju Bezgrješnog začeca. Ta obnovljena bratovština bila je vrlo aktivna u riječkom vjerskom životu na prijelazu 19. u 20. stoljeće, a u njezinu okrilju rodilo se više duhovnih zvanja.²⁸

2. Bratovština Gospe od Pojasa

Gdje god su djelovali augustinski redovnici širili su marijansku pobožnost posebno štjući Gospin pojas.²⁹ Pobožnost prema Gospinu pojasu (*cinturi*) pozivala se na riječi proroka Izaije 11,5-9 »On će pravdom opasati bedra, a vjernošću bokove.« Mnogo umjetničkih djela prenosit će te Izaijine riječi o dolasku pravedna kralja na latinskom jeziku, što čini teološki temelj na koji će pozivati pobornici pobožnosti Gospina pojasa.³⁰ Sv. Ambrozije poticao je marijansku pobožnost, posebice djevičanstvo, pa je sv. Augustin preuzeo i taj element od svojeg učitelja. Tijekom katoličke obnove sv. Karlo Boromejski potiče djelovanje bratovštine Presvetog oltarskog sakramenta, uz one marijanskog nadahnuća. Među potonjima vrlo aktivna bila je bratovština Gospe od Pojasa ili *Confraternitas Cinturatorum*. Upravo su augustinci bili njezini najveći širitelji, a u Milanu nazivala se nadbratovštinom od Pojasa sv. Augustina i sv. Monike pod zaštitom Naše Gospe od Utjehe. Papa, kardinali i velik broj vjernika sudjelovali su 1575. godine u Rimu na takvoj pobožnosti. Papa Klement X., breveom *Ex iniuncto nobis* od 27. ožujka 1675., odredio je liturgijski spomen toga blagdana na prvu nedjelju poslije spomendana sv. Augustina 28. kolovoza. Na prijelazu 17. u 18. stoljeće bratovštine Gospe od Pojasa djeluju po cijeloj katoličkoj Europi. Sama se pobožnost Gospi od Pojasa pozivala na nastojanje sv.

²⁴ U podužoj oporuci, kaptolska knjiga, među ostalim, spominje: »item iura legati lascia alla veneranda confraterna dell'Immacolata Concezione di questa città lire dieci piccole per una volta tantum«. NAR, *Atti e conti*, 89r.

²⁵ Usp. HR-DARI-250, *Catalogus missarum*, 9v.

²⁶ *Protocollum conventus*, str. 56.

²⁷ Vincenzo TOMSICH, *Notizie storiche sulla Città di Fiume*, Fiume, 1886., str. 174.

²⁸ L. M. TORCOLETTI, »Le confraternite fiumane«, *Fiume*, god. 3, br. 3–4, Rim, 1955., str. 105–106.

²⁹ O toj pobožnosti vidi: Basilio PETRÀ – Francesco SANTI – Marco PRATESI, *Una cintura tra Gerusalemme e Prato. Storia, teologia e devozione in tre narrazioni del Medioevo latino*, Prato, 2015.

³⁰ *Et erit Iustitia cingulum lomborum eius et Fides cingulum renum eius*.

Monike, Augustinove majke, da nasljedovanje Majke Božje obdržava i u načinu odijevanja. Naime, tradicija je tvrdila kako je Monika od Marije zatražila da joj pokaže odjeću koju je nosila kao udovica i osobito nakon Kristova uzašašća. Po toj predaji, Djeвица, pokrivena tamnom i grubom tkaninom u stavu pokore, ukazala se Moniki. Odjeća je u struku bila zavezana jednostavnim kožnim pojasom, koji je dopirao do poda. Pojas je Marija skinula i predala Moniki, pozivajući je da ga trajno nosi te da na to potakne i sve druge koji budu tražili Gospinu zaštitu. Prvi koji je to učinio bio je sam sv. Augustin, pa je pojas s vremenom postao glavnim znakom i obilježjem augustinskog reda, kao i svih onih koji su preuzimali to redovničko pravilo. U rimskom svijetu pojas je imao specifičnu ulogu jer je označavao simboličku povezanost, uz dobro poznatu ulogu pojasa u klasičnom poimanju ženidbe. U našem slučaju riječ je o vezi između nejednakih partnera, o stavljanju u stav podložnosti, o Gospinoj zaštiti. U krunici, koju pobožni nositelj pojasa dnevno moli, pojas se tumači kao znak Kristova čovječstva koje je zbog ljubavi proliło svoju krv za ljude. Nositi pojas značilo je imati pred sobom lice Otkupiteljevo i uznastojati na usklađivanju ponašanja s evanđeljem i voljom Božjom. Umjetnici su Mariju učestalo prikazivali u društvu sv. Monike i sv. Augustina u stavu darivanja vlastita pojasa. Gospa s Djetetom u naručju nije nikad bila slikana u pokorničkoj odjeći, već u svijetloplavoj ili svijetloružičastoj boji. Pokorničke boje pridržavale su se samo pojasu u smeđoj ili crnoj boji, a takve su boje u umjetničkoj djelu najlakše izražavale nešto uočljivo. Ikonografija Gospe od Pojasa slična je s Gospom od Krunice i mogla se lako poistovjetiti s krunicom. Slično kao i Gospa iz Pompeja, na slikama se Gospa od Pojasa nalazi između jednog muškog i jednog ženskog sveca. Dvije su tradicije na koje su se te pobožnosti pozivale. Po jednoj, Toma Apostol želio je, pri kraju njezina života, još jednom vidjeti Mariju, ali je odveć kasno došao u Jeruzalem jer je Gospa već bila usnula. Ušavši u njezin grob, našao je samo pojas koji je postao relikvijom čašćenom od prvih kršćana. Druga, već spomenuta verzija, pozivala se na sv. Moniku, koja je od Gospe za sebe i sve vjernike koji žele Gospinu zaštitu, uključujući i sv. Augustina, dobila pojas. O tome koliko je u Austrijskoj augustinskoj provinciji bila važna ta pobožnost i bratovština s njom povezana govori nam podatak s početka 18. stoljeća. Naime, kapitul koji se trebao održati 2. rujna 1702. prebačen je za 13. rujna zbog toga što se u prvom terminu redovito održavala procesija vezana uz pobožnost prema *cinturi*.³¹

U riječkoj crkvi sv. Jeronima 1641. godine uspostavljena je bratovština od Pojasa (*cinture*). *Protocollum conventus* naziva je nadbratovštinom sv. Pojasa Augustina i Monike od Utjehe Blažene Djevice Marije. Generalni prior 27. listopada 1641. vezao ju je uz nadbratovštinu iz Bologne.³² Čini se da je riječki pisac Poglajen zamijenio tu bratovštinu s onom Gospe od Krunice,³³ za razliku od Torcolettija, koji je izričito navodi.³⁴

³¹ John Joseph GAVIGAN, *The Austro-Hungarian province of the Augustinian Friars 1646–1820.*, sv. 2, Analecta Augustiniana, Roma, 1976., str. 253.

³² »Archiconfraternitas S. Corigiae S. Augustini et Monicæ de Consolatione Beatæ Mariæ Virginis.« *Protocollum conventus* na kraju vijesti zapisuje da bratovština djeluje i u trenutku nastanka teksta Protokola 1704. *Protocollum*, N. 160, 36. Benzonijeva kratka povijest riječkog samostana piše općenitije: »Anno 1641. Erecta fuit in nostra ecclesia s. Hieronymi Archiconfraternitas Sacræ Corrigiæ.« ÖNB, 10214p.12v.

³³ On tvrdi da je bratovština Gospe od Krunice uspostavljena 1642. godine u augustinskoj crkvi. Giuseppe POGLAJEN, »Memorie cronologiche relative alle chiese e al capitolo di Fiume«, *Fiume. Rivista di studi fiumani*, god. 8, br. 1–2, Rijeka 1930., str. 120.

³⁴ L. M. TORCOLETTI, »Le confraternite fiumane«, *Fiume*, br. 3, Rim, 1954., str. 155.

Kapitul iz 1698. godine odredio je obveznu uspostavu bratovštine Gospe od Pojasa u svim austrijskim augustinskim samostanima. Tako dolazi do širenja pobožnosti Gospi od Utjehe, neizravno i prema sv. Moniki, sv. Augustinu i sv. Nikoli Tolentinskom.³⁵ Naredne se godine bratovština osniva u nizu austrijskih samostana poput Fürstenfelda i Bruck an der Leithe.³⁶ Dakle, riječki je samostan imao bratovštinu Gospe od Pojasa znatno prije negoli je njezin osnutak određen kao obvezan za augustinske zajednice u austrijskim zemljama. To je potvrda o intenzivnom vjerskom životu i praksi riječkih augustinaca.

Iz spisa riječkoga zbornog kaptola doznajemo da je bratovština od Pojasa svake prve nedjelje u mjesecu organizirala procesiju po gradu Rijeci. Riječki su kanonici bili nezadovoljni jer, slično onom što se događalo s uskrsnim procesijama bratovštine Bezgrješnog začeca, u njima župnik, arhidakon i kaptol ne sudjeluju. Zbog toga se od 1735. do 1738. godine to pitanje nastoji riješiti uz dogovor o obveznom prisustvu župnika.³⁷

Sačuvana je grobna ploča bratovštine od Pojasa koja je pokapala svoje članove u grobnicu supružnika Kirmis u crkvi sv. Jeronima: ANTONII JOSEPHI KIRMISS ET CONIUGIS SUAЕ DEINDE FRATRUM ET SORORUM S(ANCTAE) CORRIGIAE 1768.

Nemamo vrela za rekonstrukciju ekonomskog poslovanja i vlasništva spomenute bratovštine. Glede materijalnih dobara spomenimo samo to da *Protocollum conventus* donosi vijest o oporuci Lavinije Rauber rođ. Berdarini od 29. siječnja 1656. godine po kojoj, uz uvjete u slučaju da njezini sinovi ostanu bez muških potomaka, određuje i 50 forinti za bratovštinu od Pojasa.³⁸

Novom da je nemar prema arhivskoj građi augustinskog samostana nakon njegova ukinuća doveo do nestanka arhivalija svih bratovština koje su u njoj djelovale, što predstavlja veliku štetu za riječku historiografiju.

3. Bratovština Gospe od Krunice

Bratovština svete Krunice u riječkom sv. Jeronimu uspostavljena je 25. ožujka 1579. godine. Učinjeno je to na blagdan Blagovijesti, u prisustvu pulskog biskupa koji je na oltaru Triju kraljeva svečano položio svoj dar. S obzirom na to da su dominikanci bili vezani uz tu pobožnost i s njom vezane bratovštine, u njezinu riječkom početku spominje se dominikanac Eustahije s Hvara, lektor teologije i korizmeni propovjednik grada Rijeke na hrvatskom jeziku.³⁹

³⁵ J. J. GAVIGAN, *The Austro-Hungarian province*, sv. 2, str. 208.

³⁶ *Isto*, str. 211.

³⁷ Točka E nacrt pisma koji riječki zborni kaptol šalje apostolskom nunciju, bez datuma. NAR, fond Zbornog kaptola i Arhidakona, kutija A25.

³⁸ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 169, 37–38.

³⁹ Podatke nađene u augustinskim arhivalijama Austrijske nacionalne knjižnice u Beču u tekstu o uspostavi bratovštine prenosimo bez ispravljanja talijanskog jezika: »Origo Archiconfraternit Sanctissimi Rosarii Flumine. Fu instituita questa Confraternita del Sanctissimo Rosario a 25 di marzo 1579 per concessione del molto R.do Padre Eustachio dà Lesina maistro della Sacra Theologia dell'orde di Predicatore della magnifica Comunità di Fiume in lingua Illyrica per l'autorità ch'egli aveva, solennemente sul giorno glorioso, fu celebrato, et posto questo Santo Dono nell'Altare dei Tre Re dal Rev.mo Vescovo di Pola, ad hora qui essendo il Revmo Sigre Mattia Barba Bianca processionalmente di tutta questa terra celebrata la festa con jubilo spirituali in Salute dell'Anime pie, si de vivi come de santi tempo del inizio Priorato Fra Giovanni Clobu-

Sredinom narednog 17. stoljeća prior crkve sv. Jeronima Anton od sv. Križa Rulić, dobio je 24. listopada 1642. godine od dominikanskog generala iz Rima ponovljenu dozvolu, jer su, kao što je poznato, dominikanci bili povezani uz njegovanje i širenje pobožnosti krunice.⁴⁰

S obzirom na to da su nam sačuvane dvije grobne ploče vezane za njezine članove, možemo ustvrditi da je bratovština u augustinskoj crkvi sv. Jeronima imala najmanje dvije grobnice. Obje datiraju iz 1656. godine i sačuvane su do danas u klausturu. Jedna od dviju grobnih ploča spominje da je grobnica uređena novcem od dobrovoljnih priloga, a za porijeklo druge doznajemo iz vrela *Protocollum conventus*, koji donosi zapis o tome da je 12. srpnja 1656. godine udovica Klepac (*Clepac*) bratovštini darovala svoju grobnicu koju je posjedovala pred oltarom svete Krunice.⁴¹ Prva grobnica napisana je talijanskim jezikom i možemo je smatrati jednom od rustičnijih po jednostavnosti jezika i stila: ADI 29 ZUG(N)O 1656 Q(UEST)E SEP(OLTURE) SON STATE FAT(T)E DI ELEMOZINA PER LI FRATEL(L)I ET SOREL(L)E DEL S(ANTI)S(IMO) ROZARIO. Druga, vjerojatno ona koju spominje oporuka Klepac, odaje dojam više razine latinskog jezika: D(EO) O(OPTIMO) M(AXIMO). MONUMENTU(M) HOC SODALITAS SACRATISSIMI ROSARII SUIS CO(N)SOLIDALIB(US) POSUIT A(NN)O M.DC.L.VI.

Nije poznato da je danas postojeći oltar Gospe od Krunice u crkvi sv. Jeronima nekoć imao titulu Triju kraljeva, kako izričito zapisuje samostanski *Protocollum* u vijesti o misnoj zakladi riječkog kapetana Matije pl. Frayna iz 1435. godine (*apud altare SS. Trium Regum modo S. Rosarii*).⁴²

Kobler pogrešno poistovjećuje riječku bratovštinu Gospe od Krunice s onom Gospe od Pojasa.⁴³ Naime, to su bile dvije odvojene bratovštine. Obje su djelovale u augustinskom samostanu, ali je prva nastala u 16. a druga u 17. stoljeću. Nije neobično da je Kobler počinio tu pogrešku jer se Gospa od Pojasa ikonografski lako može zamijeniti s krunicom. Usto izgleda da se istom augustinskom redovniku običavalo povjeravati upravu bratovština Gospe od Krunice i Gospe od Pojasa. Zaseban je augustinski redovnik bio dodijeljen bratovštini Bezgrješnog začeca. Naime, registri Austrijske provincije iz 1692. godine zapisuju da tada u Sv. Jeronimu djeluju tri bratovštine, pri čemu je Ivanu Krstitelju Barčiću dana služba vodstva bratovštine Gospe od Krunice i Gospe od Pojasa, a Stjepanu Salvadoru ona Bezgrješnog začeca.⁴⁴ O tome da su i u drugim samostanima to bile dvije odvojene bratovštine potvrđuje nam primjer augustinskog samostana u Ljubljani. Naime, na provincijalnom kapitolu u Grazu 1704. godine za ljubljanski samostan jedan redovnik određen je za bratovštinu Gospe od Pojasa, a drugi za onu Gospe od Krunice.⁴⁵ Recimo i to da, bez obzira na djelovanje bratovštine Gospe od Krunice u Sv. Jeronimu, najstarije

ciarich procurato, et ottenuto la gratia di poner nella nostra Chiesa questo Santissimo Tesoro. Il Pre Priore Giovanni Clobuciarich Fiumano.« ÖNB, 7236.IV.133r. Podatak se prenosi i u: BAR, 148.61v. Usp. Usp. J. J. GAVIGAN, »Origins of the Augustinian Province of Styro-Carinthia«, str. 338.

⁴⁰ Kobler uopće ne spominje tu bratovštinu, za razliku od Torcolettija.

⁴¹ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 171, str. 38.

⁴² *Protocollum conventus*, N. 7, str. 2.

⁴³ G. KOBLEK, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 155–157.

⁴⁴ ÖNB, 8461.40v.

⁴⁵ Usp. J. J. GAVIGAN, *The Austro-Hungarian province*, sv. 2, str. 255.

svjedočanstvo o moljenju krunice u Rijeci nije vezano za augustinsku crkvu, već za župnu crkvu uznesenja Marijina (*Assuntu*).

Što se tiče dobara u vlasništvu bratovštine Gospe od Krunice, spomenimo da *Protocollum conventus* donosi nekoliko zapisa. Nikola Valetić u oporuci 21. ožujka 1653. ostavlja bratovštini Gospe od Krunice gornji kat (*solarium*) svoje kuće u Rijeci kako bi sredstvima dobivenim od prodaje ta bratovština mogla kupiti drugi prostor, sve pod uvjetom služnja jedne pjevane mise godišnje.⁴⁶ Udovica Francisca Fauber ustupila je 23. rujna 1688. godine toj bratovštini 50 dukata na ime dugovanja koje je prema njoj imao bratim te bratovštine Augustin Severin Obatić, koji se hipotekom nad svojom kućom obvezao da će plaćati služnje triju godišnjih misa za pokoj njezine duše.⁴⁷ Virginea, udovica Vinka Stemberga, u oporuci od 5. kolovoza 1656. godine ostavila je 100 dukata oltaru Krunice s obvezom služenja zavjetnih misa BDM subotama nakon kvatri, za koje bratovština mora augustincima plaćati 4 libara. Obvezu plaćanja 100 dukata dvije godine kasnije preuzima njezin brat i nasljednik Ivan Pavao Tudorović, ali očito nije poštovao dogovor jer dolazi do pravnog spora. Pitanje je riješeno 1699. godine u korist samostana koji dobiva u vlasništvo vinograd u Gornjim Plasama, na području Podbrega, vinograd koji će augustinci potom prodati župniku Mileru.⁴⁸

4. Bratovština sv. Nikole Tolentinskog

U crkvi sv. Jeronima od starine postoji oltar sv. Nikole Tolentinskog (1245. – 1305.), jednog od poznatijih svetaca koje je augustinski red dao Katoličkoj crkvi. *Protocollum augustinskog samostana* prenosi presudu sudaca Josipa Franza i Mateja Kalvića od 26. ožujka 1746. godine glede dugova pokojnoga kastavskog kanonika Vinka Tomašića prema bratovštini sv. Nikole Tolentinskog riječkog augustinskog samostana. Dvadesetak godina ranije Tomašić je od potonje podignuo zajam stavljajući svoje vlasništvo pod hipoteku. Dakako, nismo zainteresirani za financijske aspekte, ali su nam riječi augustinskog zapišničara vrijedne jer nedvojbeno svjedoče o tome da je kod augustinaca, uz već spomenute, postojala i bratovština sv. Nikole Tolentinskog, koju dosad nitko od riječkih historiografa nije spominjao. Referirajući se na spomenutoga pokojnog kanonika, *Protocollum conventus* izričito vezuje tu bratovštinu uz augustinski samostan (*Confraterna di S. Nicola dà Tolentino del Venerabile Convento di S. Agostino di Fiume*). U točki drugoj spomenute presude, koja spominje javni akt iz 1726. godine u kojem se potvrđuje spomenuti Tomašićev dug, opet se izričito kaže da je udruga sv. Nikole Tolentinskog bratovština augustinskog samostana (*Confraterna di S. Nicola da Tolentino del Venerabile Convento di S. Agostino...*).⁴⁹ Nije nam poznato koliko je dugo postojala i djelovala ta bratovština.

⁴⁶ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 168, 37.

⁴⁷ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 185, str. 40.

⁴⁸ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, N. 170, str. 38.

⁴⁹ HR-DARI-250, *Protocollum conventus*, str. 171–173. U tekstu presude spomenutih sudaca čitamo u prvoj točki: »Siasi con Scrittura pubblica dichiarato debitore della Confraterna di S. Nicola dà Tolentino del Venerabile Convento di S. Agostino di Fiume di f. 50 annui ad interesse di sei per %, e assicurato la Confraternita Medesima con ipoteca di tutti i suoi mobili, e stabili...«

Povjesničar Kobler među riječkim bratovštinama ne spominje i onu augustinskog sveca sv. Nikole Tolentinskog. Od nje valja razlikovati bratovštinu sv. Nikole, vezanu uz brodograditelje, koja se najprije okupljala u Rečicama, gdje je postojala crkvice posvećena istoimenom svecu, potom unutar gradskih zidina, u crkvi sv. Barbare, koja je imala i oltar posvećen sv. Nikoli.⁵⁰

Zahvaljujući Cimiottiju i njegovu neobjavljenom rukopisu o povijesti Rijeke znamo da se u riječkom Sv. Jeronimu vrlo svečano častio sv. Nikola Tolentinski. U 6. poglavlju, koje posvećuje crkvenoj povijesti, poseban dio naslovljuje »Godišnja slavlja riječkog augustinskog samostana«. ⁵¹ Nakon sv. Augustina, najpopularniji blagdan u augustinskoj crkvi bio je sv. Nikola Tolentinski. Naime, 10. rujna blagdan se obilježavao uz veliko prisustvo naroda. Poput drugih krajeva u Europi i u Rijeci se ustalio običaj da se za taj dan peče veća količina beskvasnog kruha različitih geometrijskih oblika, koje je narod nakon blagoslova uzimao kući, pripisujući mu zaštitu od bolesti. U opisanom običaju Riječani su slijedili praksu povezanu s tim popularnim svecem koju su diljem Europe poticali augustinci.⁵²

5. Fragmentarne vijesti o još nekim bratovštinama

S kapitula Austrijske provincije od 3. do 8. svibnja 1743. godine doznajemo da u Sv. Jeronimu tada djeluje i bratovština Presvetog oltarskog sakramenta. Naime, na tom se zasjedanju austrijskih redovnika augustinac Pavao Bersa spominje kao ravnatelj triju bratovština u riječkom samostanu. Navodeći izričito imena tih udruga, spominje se i dosad nepoznat podatak da pri riječkim augustincima djeluje i bratovština Presvetog sakramenta.⁵³ Bilo je poznato da je bratovština toga imena djelovala u župnoj i zornoj crkvi uznesenja Marijina, ali ne i pri augustincima. Ta se bratovština u Sv. Jeronimu spominje samo ovom prilikom što najvjerojatnije znači da je bila kratka vijeka, ukoliko je uopće zaživjela.

Postoji izvjesna veza augustinaca i s drugim riječkim bratovštinama. Naime, u kolovozu 1562. godine riječki augustinac Juraj, vjerojatno kao duhovnik i voditelj, djeluje u bratovštini sv. Nikole. Na tu je službu postavljen na traženje samih članova bratovštine, kako spominje registar rimskoga generalnog priora, koji mu je to dopustio.⁵⁴ Bratovština sv. Nikole bila je vezana uz brodograditelje i nije svoje pobožnosti izvršavala u crkvi sv. Jeronima, već u crkvi sv. Nikole na predjelu Rečice, potom u crkvi sv. Barbare. Doduše, u augustinskom samostanu koncem 17. stoljeća postoji i bratovština sv. Nikole Tolentinskog, koju ne spominju ni Kobler ni Torcoletti, pa postoji mogućnost da se vijest iz 1562.

⁵⁰ G. KOBLER, *Memorie per la storia*, sv. 1, str. 160.

⁵¹ Cimiotti u VI. poglavlju, pododsjek B *De re sacra*, broj 22 naslovljenom »De annis Conventus Augustinianorum Flumin. solemnitatibus«, spominje slavljenje blagdana sv. Nikole Tolentinskog s prisustvom velikog broja riječkih vjernika.

⁵² Blagoslovljeni beskvasni kruh zazivao se kao obrana od povišene temperature, od požara i od oluja i bio je povezan s epizodom iz života toga sveca. Uz širenje pobožnosti prema sv. Nikoli Tolentinskom, augustinski je red poticao i običaj blagoslova kruha. Katolička crkva je tu praksu ozakonila propisujući poseban obred blagoslova, analogan blagoslovu palminih ili maslinovih grančica na Cvjetnu nedjelju.

⁵³ ÖNB, 8461.306rv. Usp. John J. GAVIGAN, *State absolutism and disappearance of the Province 1725–1820*, Roma, 1977., str. 48.

⁵⁴ »7 Augusti 1562. 7 Augusti Gregorius Fluminensis permittitur servire confraternitati s. Nicolai Flumine ad instantes preces confraternitatis.« *Bibliotheca Angelica*, Roma (BAR), 148. 50r.

godine odnosi na nju. No u tom slučaju riječki redovnici vjerojatno ne bi od generala tražili dozvolu koja se tiče djelovanja unutar bratovštine augustinskog reda, stoga je vrlo vjerojatno da je riječ o riječkoj bratovštini vezanoj za brodograditelje.

Osim bratovštine Bezgrješnog začeca Torcolettiju su bile poznate još četiri augustinske bratovštine: sv. Monike, sv. Andrije, Majke Božje Dobrog Savjeta i Majke Božje od Pojasa.⁵⁵ Za bratovštinu sv. Andrije valja reći da je djelovala u istoimenoj crkvi izvan gradskih zidina, dobru koje se od najstarijih vremena vezuje uz augustince. Crkva sv. Andrije (u današnjoj ulici Erazma Barčića) srušena je 1876. godine, a njezin oltar prebačen u crkvu sv. Cecilije na Mlaki, koja od tada nosi titulu toga apostola. Uništena je u bombardiranju tijekom Drugoga svjetskog rata. Nismo pronašli nikakvih podataka o bratovštinama sv. Monike i Majke Božje Dobrog Savjeta.

Zaključak

Prošlost augustinaca pustinjaka, prve redovničke zajednice u gradu Rijeci, nije dovoljno istražena. Zbog toga su i podatci o bratovštinama koje su se okupljale u njihovoj crkvi i samostanu sv. Jeronima bili manjkavi ili posve nepoznati. Među tim bratovštinama posebno se ističe ona Bezgrješnog začeca, najbogatija riječka udruga vjernika koja je okupljala pripadnike najviših slojeva. Preuzevši već postojeću kapelu u samostanskom kompleksu, ona ju je u 17. stoljeću znatno proširila. Vodila je više procesija, njegujući pobožnosti vezane uz korizmene i uskršno vrijeme. Neke od bratovština, posebice ona Gospe od Pojasa, bile su tipično augustinske jer su izvirale iz pobožnosti koje je širio taj red gdje god je djelovao. Članovi bratovština pokapali su se u grobnicama unutar crkve, odnosno samostana. Bratovština Gospe od Krunice, pred istoimenim oltarom imala je više grobnica čije su grobne ploče očuvane do danas. Dosad je bilo nepoznato postojanje bratovštine vezane uz popularnog augustinskog sveca Nikolu Tolentinskog, čiji je blagdan okupljao velik broj vjernika u augustinskoj crkvi. Jozefinističko ukinuće bratovština, kojemu je uslijedilo i zatvaranje samostana, uveliko je onemogućilo proučavanje prošlosti tih bratovština zbog sudbine njezina arhivskog gradiva.

⁵⁵ L. M. TORCOLETTI, »Le confraternite fiumane«, *Fiume*, god. 2, br. 3, Rim, 1954., str. 154–155.

SUMMARY

CONFRATERNITIES IN THE AUGUSTINE CHURCH AND MONASTERY OF
ST JEROME IN RIJEKA

This article contains information about confraternities that gathered in the Augustine church and monastery of St Jerome during four centuries of presence of the first monks in Rijeka. Since the history of this monastery still is rather unknown and not well researched, because of lack of the preserved sources and the fact that the relevant sources are scattered in various archives, activities of these confraternities are only fragmentary known, too. Author delivers information about some, up to now, unknown confraternities and corrects some of historiographical errors. Among these brotherhoods the confraternity of the Immaculate Conception stands out as the richest association of believers in Rijeka that gathered the city's elite. Each confraternity had its own tomb in the church, and some, like the confraternity of the Rosary, had even several tombs in the church of St Jerome, which is clearly witnessed by the preserved grave plates in the church. Author also emphasizes activities of confraternity of the Cord, that was founded on the principles of piety and spirituality typical for the Augustine order.

KEY WORDS: order of St Augustine, church and monastery of St Jerome in Rijeka, confraternities, city of Rijeka.